

פתיחה

המשמעות הפשוטה של הציווי ללמוד תורה היא להביא לידי מעשה
הפסוק המרכזי, שממנו נלמדת לשיטת רוב הראשונים מצוות תלמוד תורה,
הוא (דברים ה, א): "ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם, שמע ישראל את
החוקים ואת המשפטים אשר אנוכי דובר באוזניכם היום, ולמדתם אותם
ושמרתם לעשותם". אם כן, ברור כבר מפשט הדרכת התורה, שהקב"ה מצווה
שנלמד תורה על מנת שנדע כיצד לקיימה בפועל.

עוד נאמר בתורה (ויקרא כו, ג): "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו
ועשיתם אותם", ומסביר רש"י: "ואת מצוותי תשמרו. הו עמלים בתורה על מנת
לשמור ולקיים, כמו שנאמר 'ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם'". כלומר,
'ההליכה' בחוקות ה' יתברך, שזה העמל בתורה, מטרתה היא לשמור ולקיים.

עיקר תכלית הלימוד להביא לידי מעשה ולכן צריך לכוונו כך מלכתחילה
מתוך עיון בספר יהושע (א, ח) ובמפרשים במקום עולה אותה המסקנה: "לא
ימוש ספר התורה הזה מפיד והגית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל
הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל", ומסביר במקום בעל מצודת
דוד: "כי אז, כשתשמור לעשות וגו', אז תצליח". וכן הגר"א שם: "לא ימוש וגו'...
כי הלימוד יביאך למעשה". וכן הסביר המלבי"ם במקום: "באר שיש עוד תנאי
אחר חוץ מן המעשה, והוא העיון והעסק בתורה: א. 'לא ימוש מפיד' שהוא
העסק ללמוד ולשנות הלכות התורה ומצוותיה. ב. 'והגית בו' שיחשוב ויעיין
תמיד בחלק העיוני שבתורה, ותכלית העיון והעסק יהיה בעבור המעשה, לשמור
מלא תעשה ולעשות מצוות עשה". נמצא שאין די בהוצאת מסקנות מעשיות מן
הנלמד, אלא מלכתחילה הלימוד צריך להיות מכוון באופן שהוא יוביל למעשה,
שזו תכליתו.

כך מבואר בכמה מקומות בגמרא

ובגמרא (ברכות ה ע"א) נאמר: "מאי דכתיב (שמות כד, יב) 'ואתנה לך את לוחות
האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם', לוחות אלו עשרת הדברות, תורה
זו מקרא, והמצוה זו משנה, אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים, להורותם זה
תלמוד". משמע להדיא שהתלמוד יסודו להוראה!

ועוד (יומא כו ע"א): "אמר רבא: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי דכתיב יורו משפטין ליעקב, יששכר דכתב [ומבני] יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל. ואימא יהודה נמי, דכתיב יהודה מחוקקי? אסוקי שמעתא אליבא דהילכתא קאמינא". וכן בדומה (ב"ק צב ע"א, סוטה ז ע"ב): "לא הווה סליק ליה (ליהודה) שמעתתא אליבא דהלכתא. (אמר משה): 'ועזר מצריו תהיה'".

וכתב המאירי (יומא שם): "אמרו כאן על שבט יהודה אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא, כלומר שאע"פ שהם חכמים אינם יודעים לכוון את השמועות כהלכה".

והן אמת כי מדברי רש"י נראה שאין הכוונה שבשבט יהודה לא למדו 'אליבא דהלכתא', אלא רק שלא נקבעה הלכה כמותם, שכן פירש רש"י בבבא קמא: "כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא, לא הווה מסייעא מילתא למימר מילתא דתהווי הלכתא כוותיה". ובפירושו למסכת סוטה כתב: "לא היה זוכה לומר דבר המתקבל". אלא שעל כל פנים גם אליבא דרש"י משמע שזה פשוט שיש ללמוד באופן שיביא למעשה, רק שיש כאלו שקיבלו את דבריהם ויש כאלו שלא. אם כן רש"י חולק רק על המשמעות המקומית של הביטוי "אליבא דהלכתא", אך לא חולק מהותית על דרך הלימוד.

גם בראשונים מבואר שזהו עיקר הלימוד

והרמב"ם במשנה תורה (הל' ת"ת פ"א ה"ג) כתב: "...יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, וידין במידות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המידות והיאך יוציא האסור והמותר וכיוצא בהן מדברים שלמד מפי השמועה – ועניין זה הוא הנקרא תלמוד". ועוד שם (ה"ג): "מי שלא לימדו אביו, חייב ללמד את עצמו כשיכיר, שנאמר 'ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם', וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד".

וכתב רבנו חננאל (ב"מ לג ע"א): "אבל המתעסק בתלמוד ומורה ומבאר המצוות כתיקונן ומגיד הלכה למעשה אין לך מדה גדולה מזו, כי בתלמוד פתרון התורה והמשנה והמצוה שהן בקבלה הלכה למשה מסיני", עכ"ל. ובמקום אחר (ע"ז יז ע"ב) כתב וז"ל: "כל העוסק בתורה בלבד ואינו מתעסק במצוות, וגם להוציא הדין לאמתו וההוראה כתיקונה, כאילו גם תורה אין לו".

ובגמ' (ב"ב קמה ע"ב) איתא: "אמר רבי זירא אמר רב, מאי דכתיב כל ימי עני רעים - זה בעל גמרא, וטוב לב משתה תמיד - זה בעל משנה. רבא אמר איפכא. והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא, מאי דכתיב מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן במ? מסיע אבנים יעצב בהן - אלו בעלי משנה, בוקע עצים יסכן במ - אלו בעלי גמרא". והסביר הרשב"ם (שם): "כל ימי עני רעים זה בעל משנה, שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו, וגם כי כשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ; וטוב לב זה בעל הגמרא, שיודע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם ויש בידו כח להורות הלכה למעשה".

אחרונים רבים נקטו שהלימוד העיקרי הוא זה שמביא לידי מעשה - באופיו ובתוצאתו

גם רבותינו האחרונים כתבו דברים אלו להדיא. ז"ל בעל הנודע ביהודה (דרושי הצ"ח דרוש ו): "עיקר הלימוד הוא לעמול בגמרא ובפוסקים על מנת לעשות לידע מקור הדין, וכן אנו מתפללים בכל יום בברכת אהבה רבה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, וכן לדרוש בציבור היה ראוי ונכון לדרוש לברר איזה פסק דין שנחלקו בין הפוסקים, לברר הדין עם מי כדי שידעו הציבור איך ומה להתנהג ולעשות כתורה, או לדרוש דברי מוסר שזה גם כן תלמוד גדול שמביא לידי מעשה, שזה העיקר לעסוק בתורה לשמה"¹.

וז"ל הגר"א (בפירושו על משלי כג, כו): "כי תכלית ועיקר עסק התורה הוא כדי לידע הדרך הכבושה והישרה לילך בה לעבוד ה' ובה יגוף רגליו".

ומהר"ם אלשיך כתב (אבות פ"א מ"ז): "לא המדרש העיקר אלא המעשה, כלומר אינו הוא מצד עצמו, כי אם על שמביא לידי מעשה".

והחפץ חיים כתב (ליקוטי הלכות, הקדמה א): "כמו שכתבו הסה"ק שעיקר למוד תורה לשמה הוא לידע בירור ההלכה של כל עניין בש"ס". והעידו עליו (מכתבי חפץ חיים, ח"א עמ' ח): "סדר לימודו היה תמיד לחתור לקראת המסקנה להלכה. בפפולים בעלמא לא העסיק את דעתו, באמרו כי הזמן קצר ויקר, והעיקר היה אצלו לידע איך לקיים דברי התורה למעשה".

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' נז, עמ' פ) כתב: "ועיון התורה, ראשית דבר לברר צורתא דשמעתתא מהחל עד כלה ביושר העיון, לפי דרך כל הראשונים שנאמרו שם, ולברר ההבדלים שבין דרכי הראשונים, לנתח בהבנה יסוד של כל אחד

1. ובנודע ביהודה (תנינא סי' לח) כתב וז"ל: "אני נמנע להשיב דבר שאינו נוגע לדינא, כי אם באתי להשיב על קושיות, לא יספיק הזמן ושערי תירוצים לא ננעלו", עכ"ל.

מהם, ואחרי ככלות הכל ללמוד אח"כ על כל עניין דברי הד' חלקי שו"ע השייכים לזה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ולמצות מסקנה אחרונה, וכך היה דרכי גאונים הקדמונים, הגרעק"א הח"ס וכל הגדולים, ועל כן זה זה נתקיים בידם והיו מייגעים עצמם על ההילכתא כמו על הסוגיא".

והדגיש רבנו חיים מוולוז'ין (וכמוהו אחרונים רבים נוספים) שאין לנתק בין לימוד העיון ללימוד הלכה, אלא לימוד העיון עצמו צריך להיות מכוון להלכה. וז"ל (בהקדמתו לביאור הגר"א לשו"ע): "רבים רבים כשלו לפרוק מעליהם עול יגיעת לימוד הש"ס להוציא ממנו הלכות, ואומרים כי הלימוד אשר למעשה הוא רק לימוד השו"ע, ואף אם לומדים גמרא, אינם לומדים אלא לחדד את השכל... ולא זו הדרך הישרה, שחננו ה' בינה לדלות ממעמקי דברי הש"ס... להיות עיקר הוראתם מן הש"ס. ולימוד השו"ע הוא להיות להם למזכרת לזכור הדינים, כי הוא הסולת נקיה הנלקט משיטת הש"ס". ועוד כתב (בהקדמתו לביאור הגר"א לספרא דצניעותא): "ודעת לנבון נקל הדרך הישרה צדיקים ילכו בם שמי אשר חננו ה' וחלק לו בינה, עיקר הוראתו צריך לדלות מעמקי ים התלמוד, ולימוד הפוסקים ושו"ע הוא רק למזכרת להם הדינים לחוללם במקורם בים התלמודים".

בישיבתנו אנו זוכים בחסדי ה', בהדרכתו של מורנו ורבנו ראש הישיבה הרב שמואל טל שליט"א, ליישם את הדרכתם של גדולי הפוסקים לדורותיהם, וללמוד בעיון לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. לימוד זה מתאפיין בלימוד כל סוגיה וסוגיה משרשה בגמרא, דרך הראשונים והאחרונים ועד פוסקי זמננו ומסקנת הסוגיה להלכה, בדקדוק הלשון ובסברה ישרה. כל זאת מתוך חתירה מתמדת לגילוי רצון ה' מאתנו למעשה, "דבר ה' – זו הלכה", הטמון בכל סוגיה וסוגיה.

כחלק בלתי נפרד מלימוד העיון בדרך זו, תלמידי הישיבה מתנסים מספר פעמים בשנה בכתיבת תשובה הלכתית או מאמר הלכתי. כך הלומד מיישם את דרך הלימוד שרכש בסדרי העיון בישיבה ומכוון את לימודו לתכלית, להביא לידי מעשה בכל עניין שבו הוא עוסק. ואף בתחילת דרכו של הלומד, ישנו ערך גדול להתנסות זו אף שאינו רשאי לפסוק לעצמו, שכן בזה הוא בונה את יכולתו לעיין בסוגיה בעיון ישר, עד שבבוא העת יוכל בעזרת ה' גם לפסוק למעשה. מלבד זאת, באמצעות העיון בסוגיה וכתיבת המאמר (ובמידה מסוימת באמצעות לימוד העיון בכלל) רוכש הלומד לעצמו כלים להתמודד בדרך ישרה עם כל דבר

הנקרה בדרכו. מקצת מהמאמרים הללו נדפסים בקובץ זה, וזהו חלקו העיקרי של הקובץ.

חלק נוסף ומיוחד של הקובץ עוסק בתורתו של הרמב"ם. לפני מספר שנים יצא לאור ספר משנה תורה במהדורת מופת מיוחדת בכרך אחד, עם גרסאות מתוקנות על פי כתבי יד מדויקים, במסגרת "מפעל משנה תורה". כהמשך לכך הוחל בכתיבת ביאור קצר ותמציתי למשנה תורה כולו, שיוצא לאור במהדורת כ"ס. בית מדרשנו זוכה להיות שותף למפעל הביאור הזה, ובקובץ שלפניכם מובאת דוגמה מהביאור, עם הרחבה המדגימה את דרך העבודה בכתיבתו. פרטים נוספים במבוא לחלק זה.

את הקובץ חותמים שני מאמרים נוספים שאינם הלכתיים, המוארים בגוונים מסוימים מתוך הגוונים הרבים המופיעים בחסדי ה' בבית מדרשנו. במסגרת קובץ זה השתמשנו ב'פרויקט השו"ת' של אוניברסיטת 'בר אילן', וזה היה לנו לעזר רב.

התודה והברכה למורנו ורבנו ראש הישיבה הרב שמואל טל שליט"א, שמוסר את נפשו בהנהגת הישיבה באהבה רבה. למנהל החינוכי הרב אליקים צדוק שליט"א, המדריכנו בדרך ישרה בטוב טעם ודעת. למנהל הישיבה מר איציק איליה הי"ו ושאר אנשי ההנהלה, הדואגים שלא יחסר דבר בישיבתנו. ומעל הכל, לבורא עולם, המשפיע עלינו שפע טוב וברכה עד בלי די, ומזכה אותנו לשבת באהלה של תורה ולפעול בקדושה בעולמו.

בברכת התורה
המערכת